

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve **Harry (Chaim) Schimmel'in** anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne** teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir gift." – Rabi Sacks

Mişpatim

Ayrıntılarda

Mişpatim *peraşasının* açılış cümlesi olan "Ve bunlar [Bene Yisrael'in] önlerine koyacağın kanunlardır" (Şemot 21:1) sözleri hakkında Raşi şu açıklamayı yapar:

"Ve bunlar önlerine koyacağın kanunlardır."

[Tora'da] "*bunlar*" denen her yerde, [bu sözcük,] öncesindeki [konu] ile bağlantıyı koparır. "*Ve bunlar*" [terimi ise, kullandığı yerlerde] öncesindeki [konuya] ekleme yapar [yani onun bir devamı niteliğindedir. Burada da öyledir:] Nasıl ki öncekiler Sinay'dansa, bunlar da Sinay'dandır. Ve toplumsal yasalarla ilgili bu bölüm neden *Mizbeah*'la ilgili [olan önceki] bölüme bitştirilmiştir? Sana Sanedrin'i, Bet Amikdaş'ın yanına yerleştirmeni söylemek için.

"Önlerine koyacağın."

Kutsal ve Mübarek Tanrı, Moşe'ye şöyle dedi: "Aklına 'Bir bölümü veya *alahayı*, öğretildiği şekliyle ağızlarında akıcı hale gelene [yani onu sözel olarak ezberlemelerine] kadar onlara iki veya üç kez tekrarlayayım. Ama konunun sebeplerini ve açıklamasını anlamalarını sağlamak zahmetine girmeme gerek yok' [gibi bir düşünce] gelmesin." Bu nedenle "*Önlerine koyacağın*" denmektedir – [kanunları] insanın önüne yemeğe hazır düzenli bir sofraya gibi [koymalıdır].

Raşi'nin Şemot 21:1 açıklamaları

Burada, o zamandan beri Yahudiliğin çerçevesini şekillendirmiş olan üç dikkate değer önerme sunulmaktadır.

İlki, tıpkı Yahudiliğin genel ilkeleri (*Aseret A-Diberot* terimi "On Emir" değil, "On

Söz/Deyiş" veya "Her Şeyi Kapsayan On İlke" anlamına gelir) gibi, ayrıntıların da Tanrısal olduğudur. 1960'lı yıllarda Danimarkalı mimar Arne Jacobson, Oxford'da yeni bir kolej yerleşkesi tasarlamıştı. Sadece binayı tasarlamakla tatmin olmayınca, yemekhanede kullanılacak olan çatal-bıçak takımları ile tabak takımlarını da tasarladı ve kolej bahçesindeki her bir çalılığın dikimine nezaret etti. Bunun nedeni sorulduğunda başka bir mimarın, Mies van der Rohe'nin sözleriyle cevap verdi: "Tanrı ayrıntılardadır."

Bu, Yahudilere özgü bir duygudur. Yahudiliğin kutsal ögesinin, Sinay'daki On Söz'de son derece etkili bir şekilde ifade edilmiş olan geniş vizyonu olduğuna inananlar vardır. Ancak gerçek şudur ki, Tanrı, ayrıntılardadır: "*Nasıl ki öncekiler Sinay'dansa, bunlar da Sinay'dandır.*" Yahudiliğin büyüklüğü basitçe özgür, adil ve şefkatli bir toplum kurmaya yönelik asil vizyonunda değil, bu vizyonu ayrıntılı yasama yoluyla pratikte uygulamaya geçirme şeklindedir. Özgürlük soyut bir fikir olmaktan ötedir. Bir kölenin, (köleliğin kanıksanmış olduğu bir dönemde) yedi yılın bitiminde veya eğer efendisi onu yaralamışsa, derhal özgür bırakılması demektir (kölelik Britanya ve Birleşik Devletler'de on dokuzuncu yüzyıla kadar lağvedilmemişti). Kölelere, yedi günde bir tam bir istirahat ve özgürlük tanımak demektir. Bu kanunlar köleliği lağvetmez, ancak insanların zaman içinde onu lağvetmek gerektiğini öğrenmelerine zemin sağlayacak koşulları yaratır. En azından bunun kadar

önemli olan bir diğer nokta da, bu kanunların, köleliği varoluşsal bir kader olmaktan çıkarıp, geçici bir duruma dönüştürmeleridir. Kölelik sizin kim olduğunuz veya nasıl doğmuş olduğunuzla ilgili değildir; bir süreliğine başınıza gelmiş ve bir gün kendisinden kurtulup özgürlüğe kavuşacağınız bir durumdur. Bu kanunların – özellikle de Şabat kanununun – yalnızca teoride değil, canlı pratikte de başardığı şey budur. Bu konuda – tıpkı Yahudiliğin neredeyse diğer tüm yönlerinde olduğu gibi – Tanrı, ayrıntılardadır.

En az ilki kadar temel bir öneme sahip olan ikinci önerme, toplumsal yasaların seküler birer kanun olmadığıdır. Bizler “Sezar’ın hakkını Sezar’a ve Tanrı’nın hakkını Tanrı’ya ver” fikrine inanmayız. Biz kuvvetler ayrılığına inanırız, ancak kanunun sekülerleştirilmesine veya inancın tinselleştirilmesine inanmayız. Sanedrin, yani Yüksek Mahkeme, kanunun ta kendisinin, inançsal bir vizyon tarafından yönlendirilmesi gerektiğini öğretmek için Bet Amikdaş’ın yanına yerleştirilmelidir. Söz konusu vizyonların, bu haftaki *perasha*da verilen en büyüğü şu sözlerle ifade edilmektedir:

“Yabancıya zulmetme. Ne de olsa siz bir yabancının ruh halini bilirsiniz; çünkü şahsen siz de bir zamanlar Mısır ülkesinde birer yabancıydınız.”

Şemot 23:9

Yahudiliğin, ilk kez ayrıntılı olarak ifade edilen adalet vizyonu, çıkarıcılık ve pragmatizme değil, hatta soyut felsefi ilkelere dahi değil, Yahudi halkının “Tanrı’nın hükümleraltı altında bir ulus” olarak somut tarihi hafızasına dayanır. Asırlar öncesinde Tanrı, Avraam’ı “çocuklarına ve ardından ailesine, adil ve doğru olanı yaparak A-Şem’in yolunu korumalarını öğreteceği için” seçmişti (Bereşit 18:19). Yahudilikte adalet, Mısırlıların elinde yaşadıkları adaletsizlik deneyiminden ve Yisrael’de bunun taban tabana zıddı olacak bir toplum türü yaratmalarına yönelik Tanrı vergisi görevden kaynaklanır.

Bu durum zaten baştan itibaren, insanın Tanrı’nın suretinde yaratılmış bir varlık olarak eşit ve mutlak onura sahip olduğunu belirten

Tora’nın ilk *perekinde* ima edilmiştir. İşte bu nedenle toplum, tarafsız bir şekilde uygulanan ve herkese eşit mesafede davranan hukukun egemenliği temeline dayanmalıdır: “Yanlışı yapmak üzere çoğunluğu izleme. Bir davada tanıklık ifadesi verdiğin zaman, çoğunluğa meyletmek suretiyle adaleti saptırma ve davasında fakir bir adamı kayırma” (Şemot 23:2-3).

Şüphesiz; mistisizmin en yüksek düzeylerinde, Tanrı, insan ruhunun en içteki derinliklerinde bulunabilir. Ancak Tanrı, bundan aşağı kalmayacak düzeyde, kamusal alanda ve toplumsal yapılarda da bulunabilir: pazaryeri, iktidar koridorları ve mahkemeler. Adli mahkemeler (insan ile insanın buluşma yeri) ile Bet Amikdaş (insan ile Tanrı’nın buluşma yeri) arasında asla bir boşluk, bir duyarlılık kopukluğu olmamalıdır.

Üçüncü ve hepsinden daha öne çıkan ilke, kanunun hukukçulara ait olmadığı fikridir. Kanun her Yahudi’nin mirasıdır. Raşi’nin yazdığı gibi: “Aklına ‘Bir bölümü veya *alahay*, öğretildiği şekliyle ağızlarında akıcı hale gelene [yani onu sözel olarak ezberlemelerine] kadar onlara iki veya üç kez tekrarlayayım. Ama konunun sebeplerini ve açıklamasını anlamalarını sağlama zahmetine girmeme gerek yok’ [gibi bir düşünce] gelmesin.” Bu nedenle “Önlerine koyacağın” denmektedir – [kanunları] insanın önüne yemeğe hazır düzenli bir sofraya gibi [koymalısın].” Tüm Yahudi kanun kodlarının en ünlüsü olan Rabi Yosef Karo’nun *Şulhan Aruh* (düzenli sofraya) adlı eserinin ismi buradan kaynaklanır.

En erken dönemlerden itibaren Yahudiliğin herkesten beklentisi, kanunu bilmeleri ve anlamaları olmuştur. Hukuk bilgisi elit bir tabakanın yakından korunan malı değildir. Ünlü ifadede olduğu gibi “Yaakov’un cemaatinin mirasıdır” (Devarim 33:4). Daha MS 1. Yüzyılda, Josephus “Şayet ulusumuzdan herhangi bir kişiye kanunlarımız hakkında soru sorulacak olsa, kendi adı gibi anında tekrarlayacaktır. Kendimizi bildiğimiz andan beri kanunlarımız hakkında kapsamlı bir eğitim almamızın sonucu, bunların, bir anlamda ruhlarımıza

işlenmiş olmasıdır” diye yazabilmişti.¹ Bu kadar çok Yahudi hukukçunun olmasının sebebi de budur. Yahudilik bir kanun dinidir – sevgiye inanmadığı için değil (“Tanrın A-Şem’i sevmelisin”, “Akranını kendin gibi sevmelisin”), adalet olmadan ne sevgi, ne özgürlük, ne de insan yaşamı yeşerebileceği için. Salt sevgi bir köleyi zincirlerinden kurtaramaz.

Mişpatim *peraşası*, ayrıntılı kanun ve düzenlemeleriyle, bazen, Sinay’daki müthiş açığa çıkışın nefes kesen görkeminden sonra hayal kırıklığına yol açabilir. Öyle olmamalıdır. Yitro genel vizyonu içerir; ancak Tanrı ayrıntılardadır. Vizyon olmadan, kanun kördür. Ancak ayrıntılar olmadan, vizyon göklerde asılı kalır. Tanrısal Mevcudiyet yeryüzüne, yani ona en çok ihtiyaç duyulan yere işte bu ayrıntılarla indirilir

¹ Contra Apionem, II, 177-178.